hem terugval, maar hij is nu eenmaal mijn intellectuele grootvader) de fiolen van zijn toorn over de geromantiseerde geschiedenis uitgoot: het is een overschreeuwen van een lichte wroeging. Huizinga wist ook wel dat hij literair begaafd was, dat boeken als *Herfsttij der Middeleeuwen* en *Homo Ludens* op sommige plaatsen toch ook iets van een evocatie hebben, meer dan wetenschappelijk verantwoord is.
De afwijzing van de historische roman en van de geromantiseerde geschiedenis door de historici van na de oorlog, zeker die uit de jaren zestig en zeventig, is ook een soort jalousie de métier: de romancier en de literair gezegende historicus bereikten wat de archiefploegende en tabellen smedende historicus onthouden bleef: hoge oplagen en erkenning bij een groot publiek.

De romancier is in zekere zin in het voordeel omdat het hem niet on de wetenschappelijke zuiverheid maar om de voorstelling te doen is en het eigen talent bepaalt dan hoe overtuigend die voorstelling is.
Als student heb ik uit het ijveren van het echtpaar Wertheim voor diens reputatie als Nederlands belangrijkste revolutionair toch nooit veel belangstelling kunnen destilleren voor Johan Derk van de Capellen tot den Pol. Hella Haasse is daarin met *Het geheim van Appeltern* wel geslaagd en er zijn, gezien het feit dat er in twee jaar vijf drukken van het boek verschenen, meer lezers in het onderwerp geïnteresseerd geraakt.
En met wat een karigheid aan 'romantische' middelen! Nog meer dan in *Mevrouw Bentinck* treedt de schrijfster terug om het materiaal voor zich te laten spreken. De tussen de tekst gestrooide biografieën van enkele personages lijken op het eerste gezicht in een encyclopedie niet te misstaan en geven het boek nog meer het cachet van wetenschappelijk verantwoorde biografie ...

"Ik verbeeld mij niet dat ik een natuurgetrouw beeld kan geven van een tijdperk of een personage uit het verleden. Ik probeer er zo dicht mogelijk bij te komen door zoveel mogelijk authentieke gegevens te verzamelen die mijn beeld vergroten. Ik kan niet weten hoe iemand precies gedacht of gevoeld heeft. Dat vond ik ook het aantrekkelijke van het lezen van die oorspronkelijke Bentinck-documenten: ik hoefde die tijd en gevoelens niet te reconstrueren vanuit mijn twintigste-eeuwse bewustzijn."
Hella S. Haasse in: Patty Knippenberg, 'Beelden van het verleden' in *De Literatuurkrant* najaar 1984, 46.

"Nog dit: een schrijver ziet soms samenhangen en durft die te gebruiken, waar een historicus voor terugdeinst."
Hella S. Haasse, 'Reacties van de forumdeelnemers', in *Groniek* 1976, 20.

Gesprek met Cees van der Kooij

Een goeroe neemt afscheid

Frie Kolen, Sjef Schmiermann, Aad van Zeijl

In januari 1991 deelde Cees van der Kooij de leden van de Commissie Pa-Bo mee, dat hij zijn activiteiten voor de commissie zou stopzetten. Zijn officiële afscheid viel samen met de algemene jaarvergadering van de VGN op 9 maart 1991. Voorzitster Zonneke Matthee bedankte Cees voor zijn verdiensten voor de VGN en de Pa-Bo commissie in het bijzonder. De leden van de commissie deden hetzelfde in hun eigen vergadering en benoemden Cees tot erelid vanwege zijn inzet en zijn voortdurend ijveren voor het belang van goed geschiedenisonderwijs op basisschool en lerarenopleiding. Met het onderstaande interview willen wij blijk geven van onze waardering voor Cees.

Frie Kolen, Sjef Schmiermann en Aad van Zeijl, leden van de Commissie Pa-Bo, spraken met Cees in het hoge noorden. Zij gaan in op zijn visie op de didactiek van het geschiedenisonderwijs voor het jonge kind en de knelpunten in het geschiedenisonderwijs op de basisschool.

Pa-Bo commissie: Cees, kun je in het kort iets over je levensloop vertellen?

Cees: Ik ben in 1943 in Zwolle geboren. Na mijn lagere schooltijd ben ik daar naar de HBS gegaan, maar doordat mijn ouders naar Groningen verhuisden heb ik daar de HBS afgemaakt. Daarna ben ik MO-geschiedenis gaan studeren aan de hogeschool van Groningen. Mijn doctoraalstudie heb ik gecombineerd met een parttimebaan van zes uur aan een middelbare school. Deze zes uur werden uitgebreid tot twaalf uur aan de pedagogische academie te Appingedam. Na twee jaar werd ik gevraagd, zo ging dat toen nog, voor een baan aan de Rijkspedagogische Academie te Groningen. Aan dit instituut werk ik tot op de dag van vandaag.
De laatste jaren is er in het HBO-onderwijs erg veel veranderd. Verschillende fusies en inhoudelijke veranderingen hebben ertoe geleid dat ik op dit moment geen geschiedenis meer doceer. Ik ben nu werkzaam in de sector communicatie en educatie van de Rijkshogeschool Groningen. Daar verzorg ik de post-HBO-opleidingen en diverse contractactiviteiten. Ik geef onder meer cursussen op het terrein van schoolmanagement en wereldoriëntatie.



V.l.n.r. Frie Koolen, Aad van Zeijl en Cees van der Kooij.

Cees als pubicist

Pa-Bo commissie: Cees, naast je leraarsschap ben je tot op de dag van vandaag een actief schrijver. Hoe is dat proces begonnen?

Cees: Mijn eerste publicatie dateert van 1967. Het was een boekbespreking in ons blad KLEIO. In 1970 was ik mede-auteur van een boekje over Nederland en Indonesië. Dit was bestemd voor de eindexamenkandidaten van de middelbare school. In 1977 verscheen mijn eerste artikel in het tijdschrift *De Vacature*. Vanaf dat moment heb ik maandelijks gepubliceerd.
In veel van mijn artikelen heb ik me bezig gehouden met de relatie tussen de theorie van de geschiedenis en de praktijk in het basisonderwijs. Mijn denken hierover werd sterk gevoed door het werken op de pedagogische academie en het begeleiden van stagiaires in de basisschool.

Pa-Bo commissie: Een aantal jaren is op de pedagogische academies het handboek van G. de Jong, *Kind, school en geschiedenis. Didactische overwegingen voor het geschiedenisonderwijs op de basisschool* (Amsterdam 1975) gebruikt. Waarom ben jij in 1986 met een nieuw handboek *Verleden, heden , toekomst* gekomen?

Cees: Een belangrijke reden was, dat het boek van G. de Jong was uitverkocht. Voor de uitgever was dit tevens de aanleiding een nieuwe didactische lijn op te zetten. Het boek van G. de Jong heeft zeker zijn verdiensten voor het onderwijs gehad, maar explicieter dan in het bovenvermelde boek heb ik geprobeerd om vanuit twee lijnen te werken. De eerste lijn geeft een verantwoording van de stofkeuze. Dit betreft een onderwijsleerplan, waarin periodisering van de geschiedenis op grond van inhoudelijke criteria een belangrijke rol speelt. Zo kun je bijvoorbeeld een typologie van samenlevingsvormen geven op grond van sociaal-economische kenmerken. Je kunt dan de volgende samenlevingsvormen onderscheiden:
- nomadisch-agrarische maatschappijvorm
- agrarisch-sedentaire maatschappijvorm
- agrarisch-stedelijke maatschappijvorm
- industriële maatschappijvorm.

Een onderwerp als terpen in een basisschoolmethode kun je verantwoorden vanuit bovenvermelde criteria.

De tweede lijn houdt zich bezig met de vraag, hoe je vanuit kinderen naar het verleden zou moeten kijken. Hierin speelt het begrip beeldvorming een grote rol.
Beeldvorming is een begrip, dat door mij in de geschiedenisdidactiek is geïntroduceerd. De opgave voor het onderwijs is de beelden van het verleden zo te vullen, dat kinderen het heden vanuit het verleden steeds beter gaan begrijpen. Nadenkend over de didactiek van de geschiedenis heb ik een beeldvormingsschema opgesteld, waarin vele mogelijkheden worden geboden om bij kinderen beelden van het verleden te vullen.

Didacticus of methodenschrijver?

Pa-Bo commissie: De naam 'Cees van der Kooij' valt al snel als er wordt gesproken over de geschiedenisdidactiek van het basisonderwijs. Hoe heeft zich dat proces voltrokken en wat zijn zo je wapenfeiten?

Cees: Heb je eenmaal door publicaties een bepaalde naamsbekendheid verworven, dan word je gevraagd voor spreekbeurten en lezingen. Zo ben ik regelmatig te gast op de Tilburgse universiteit, waar ik lezingen houd, ondermeer op het terrein van de historische jeugdliteratuur.
Bijzonder verhelderend voor een relatieve kijk op de eigen situatie zijn internationale contacten, waarbij in een comperatieve opzet het geschiedenisonderwijs in Nederland aan de orde wordt gesteld. In dit kader ben ik vrijwel jaarlijks gastdocent aan de universiteit van Osnabrück.
Enkele van mijn wapenfeiten zijn de productie van een tweetal schooltelevisie-series, waaronder *Sociale Geschiedenis 1850 - 1870* en de publicatie van een aantal consumen-

tenrapporten, die in het kader van de Pa-Bo commissie werden samengesteld. Allerlei instanties, waaronder schoolbegeleidingsdiensten, wijzen basisscholen op het bestaan van deze rapporten , die als selectiekader kunnen dienen bij de vervanging of aanschaf van een methode. Daarnaast bracht de Pa-Bo commissie regelmatig een nieuwsbrief uit. Verder heb ik me bezig gehouden met boekbesprekingen en het opzetten van studiedagen. Tenslotte hebben we een aantal themanummers van KLEIO kunnen verzorgen, waarin het geschiedenisonderwijs op basisschool en lerarenopleiding onder de aandacht werd gebracht.

Pa-Bo commissie: Waarom heb je zelf nooit een geschiedenismethode voor de basisschool geschreven? Dat was toch een uitgelezen mogelijkheid geweest om je visie op het geschiedenisonderwijs naar voren te kunnen brengen.

Cees: Toen de vragen van de uitgevers kwamen, zat ik in de Pa-Bo commissie. Onder voorzitterschap van Frank Govers zijn we gestart met het becommentariëren van geschiedenismethoden voor de basisschool. We hebben toen met elkaar afgesproken, dat we uit de commissie zouden treden wanneer we aan een methode zouden gaan meewerken. Toen Jan Engbers door uitgeverij Malmberg werd gevraagd om mee te werken aan de methode *Bij de Tijd* heeft hij de commissie dan ook, conform de afspraak, verlaten. In die tijd zou het voor mij een verarming geweest zijn, wanneer ik de commissie zou hebben verlaten.

Pa-Bo commissie: Speelt het feit dat je inmiddels een deskundige bent op het terrein van de vakdidactiek ook geen rol om je niet te binden aan een bepaalde methode?

Cees: Daar zit wat in. Zonder je aan een bepaalde methodische opzet te binden, ben en blijf je in staat alle ontwikkelde materialen kritisch tegen het licht te houden. Toch sluit ik een dergelijk project voor de toekomst niet uit. Daarbij wil ik opmerken dat het schrijven van een methode geen kwestie meer kan zijn van eenmanswerk. Bij een dergelijke opzet is een sterke eindredactie mijns inziens een dringende voorwaarde en aan dat laatste ontbreekt het nogal eens.

De commissie en de VGN

Pa-Bo commissie: Hoe valt de relatie van de PA-Bo commissie met de VGN te omschrijven?

Cees: Eigenlijk is de Pa-Bo commissie in onze vereniging altijd een ondergeschoven kind geweest. De VGN, een typische geschiedenisdocentenclub, richtte zich vooral op politieke geschiedenis voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. De eerste taak die op de commissie rustte, bestond dan ook in het verwerven van een eigen gezicht binnen de VGN, waarbij de commissie aandacht vroeg voor het geschiedenisonderwijs aan kinderen van vier tot twaalf jaar.
Wij hebben binnen de VGN en ook daarbuiten voortdurend gepleit voor goed geschiedenisonderwijs op de basisschool. Dat aandacht vragen is een hele toer geweest, temeer omdat de pabowereld onderhevig was aan forse kritiek op het inhoudelijke functioneren. Daar kwam bij dat pabo's te maken kregen met een sterk verminderde instroom van studenten. Voor veel pabo's was de strijd om te overleven belangrijker dan inhoudelijke kwaliteitsverbetering. Vervolgens volgde de ene fusie de andere op.

Pa-Bo commissie: Welke taken zou de Pa-Bo commissie in jouw ogen in de naaste toekomst moeten oppakken?

Cees: Nu de lerarenopleidingen basisonderwijs weer uit het dal omhoog klimmen en de werkgelegenheid wat aantrekt, lijkt het me raadzaam als de commissie in contact treedt met de pas benoemde docenten om hen te begeleiden en te stimuleren zich te bekwamen in de didactiek van het geschiedenisonderwijs.
Voorts moet de commissie trachten in kaart te brengen wat er op de hogescholen leeft, hoe de modulering gestalte krijgt en wat daar vakinhoudelijk en vakdidactisch aan de orde komt. En dit dient te sporen met de ontwikkelingen in het basisonderwijs. De communicatie met het bestuur van de VGN blijft daarbij heel belangrijk.

Knelpunten

Pa-Bo commissie: Wat zijn op dit moment volgens jou zorgelijke ontwikkelingen ten aanzien van het geschiedenisonderwijs op de basisschool?

Cees: Ik betreur dat er in relatie tot de eindtermen of kerndoelen weinig visie is ontwikkeld voor wat betreft de doorgaande lijn van vier tot zestien jaar. Er ligt nog steeds een scherpe caesuur tussen de basisschool en de basisvorming. Persoonlijk ben ik een hartstochtelijk voorstander van een doorgaande lijn, maar duidelijk valt te constateren dat bij de betrokken commissies in dit opzicht elke



"... Er ligt nog steeds een scherpe caesuur tussen de basisschool en de basisvorming ..."

visie ontbrak. Bij een goede afstemming had de toch kostbare onderwijstijd efficiënter benut kunnen worden. Ook het door elkaar gebruiken van de begrippen eindtermen en kerndoelen geeft aan, dat er nog weinig duidelijkheid bestaat, terwijl er op inhoudelijk terrein eveneens sprake is van onduidelijkheid.
De slepende gang van zaken rond de eindtermendiscussie is het vermelden waard. In januari 1989 verscheen een door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen uitgegeven serie katernen onder de titel *Advies over de voorlopige eindtermen basisonderwijs*. Deel zes was gewijd aan aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting en geestelijke stromingen. Diverse instanties, zoals de inspectie en de Adviesraad voor het Basisonderwijs (ARBO) hebben zich daarna over de eindtermen gebogen. Vervolgens kreeg de SLO de opdracht de tekst te herschrijven in de vorm van een regeling, hetgeen in juli 1989 resulteerde in de *Regeling eindtermen basisonderwijs*.
Deze nieuwe formulering draagt duidelijk de sporen van een compromis op basis van de geraadpleegde instanties. Daarna heeft de Commissie Herziening Eindtermen dit compromis op een wel heel merkwaardige manier herschreven: duidelijk een commissie zonder kennis van zaken! Een dieptepunt op het gebied van geschiedenisdidactiek voor leerlingen tot twaalf jaar. Terecht heeft de Onderwijsraad juist dit onderdeel sterk bekritiseerd.
"Een ander punt dat onze aandacht vraagt is de toenemende scheiding tussen kennis en inzicht enerzijds en waarden en normen anderzijds. Met name nieuwe educaties, zoals bijvoorbeeld milieu- en vredeseducatie, gaan mede waarden en normen bepalen. Het lijkt wel alsof die educaties het normen- en waardenaspect van de 'oude' zaakvakken willen overnemen. Deze vakken verworden vervolgens tot opsommingen van dorre feitenkennis zonder beleving.

Een slechte zaak, want vooral een vak als geschiedenis levert een bijdrage aan de vorming van waarden en normen bij kinderen. Historische kennis krijgt pas meerwaarde, wanneer het geplaatst wordt tegen de achtergrond van een waarden- en normenpatroon. Deze tendens hangt samen met de ontwikkeling van het toetsbaar maken van leerresultaten. Het Cito verricht op dit terrein nuttig werk, maar daar het bij de toetsen in eerste instantie gaat om het peilen van feitenkennis, schuilen in deze opzet grote gevaren. Toch ontkom je niet aan het toetsen van kennis en inzicht wanneer eindtermen een rol gaan spelen. Uiteindelijk moeten we er ons van bewust zijn, dat er door het toetsbaar maken van het geschiedenisonderwijs belangrijke aspecten blijven liggen.

Plannen voor de toekomst

Pa-Bo commissie: Je hebt je werkzaamheden voor de commissie nu beëindigd, hetgeen we uiteraard betreuren, maar je activiteiten op vakdidactisch terrein zet je energiek voort. Wat zijn je plannen voor de naaste toekomst?
Cees: Er staan een paar publicaties op de rol. Bij het SLO wordt een boekje uitgegeven zodra de kerndoelenaffaire wordt afgerond. Bovendien is zojuist het boekje *Plannen voor Europa, 1945 - 1991* verschenen. In dit werk wordt de geschiedenis van de Europese eenwording gezien als een voortdurend proces van ideeën. Het is een productie van CEVNO en VGN.

Pa-Bo commissie: Je bent al enige tijd bezig met het samenstellen van een vakinhoudelijk handboek op basis van de onderwerpen en themavelden in je didactisch standaardwerk *Verleden, heden, toekomst*. Naar dit boek wordt door de lerarenopleidingen basisonderwijs reikhalzend uitgezien. Is er zicht op het verschijnen ervan?

Cees: Helaas durf ik nog geen uitspraak te doen, maar ik ben er druk mee bezig. Nog werk genoeg!

Pa-Bo commissie: Cees, we zullen je niet langer van je werk houden. Bedankt voor de aan de commissie bewezen geweldige diensten en bedankt voor dit gesprek.



Project "cultuur en geschiedenis van minderheden in Nederland."

klio
nummer 2/92
pagina's 8 en 9